Anarkistinen kirjasto
Anti-Copyright

David Graeber
Hevonpaskatyöpaikkojen ilmiö
2013

Haettu 8.11.2016 osoitteesta http://strikemag.org/bullshit-jobs/
On the Phenomenon of Bullshit Jobs. Ilmestynyt lehdessä Srike!.
2013.

fi.theanarchistlibrary.org

Hevonpaskatyöpaikkojen ilmiö

David Graeber

2013

Sisältö

Hevonpaskatyöpaikkojen ilmiö **6**

On kuin heille sanottaisiin “Mutta saat opettaa lapsia! Tai tehdä autoja! Saat tehdä oikeaa työtä! Ja sen päälle kehtaat vaatia vielä keskiluokkaista eläkettä ja terveydenhuoltoa?”.

Jos joku olisi suunnitellut työjärjestelmän täydellisesti ylläpitämään rahoituspääoman valtaa, on vaikea nähdä miten sen olisi voinut tehdä paremmin. Aitoja, tuottavia työntekijöitä puristetaan ja hyväksikäytetään armotta. Muut jaetaan peloteltuun — ja yleisesti solvattuun — työttömien luokkaan ja sitä suurempaan luokkaan, johon kuuluville maksetaan tyhjästä, työpaikoissa, jotka on suunniteltu herättämään samaistusta hallitsevan luokan näkökulmia ja käsityksiä — ja erityisesti sen taloudellisia henkilöitymiä — kohtaan (johtajat, hallintomiehet, jne), mutta samalla kasvattamaan hautuvaa paheksuntaa niitä kohtaan, joiden työllä on kiistämätöntä sosiaalista arvoa. Selvästi, järjestelmää ei koskaan varsinaisesti suunniteltu. Se syntyi vuosisadan kuluessa erehdysten ja korjausten kautta. Mutta se on ainoa selitys, miksi teknologisesta kapasiteetistamme huolimatta emme kaikki tee 3–4 tunnin työpäiviä.

*

Hevonpaskatyöpaikkojen ilmiö

Tämä on syvällistä psykologista väkivaltaa. Kuinka voi edes alkaa puhumaan omanarvontunnosta työssä, jos salaisesti kokee, ettei omaa työpaikkaa pitäisi olla edes olemassa? Kuinka se voisi olla aiheuttamatta vihaa ja halveksuntaa. Kuitenkin, valtaapitävät ovat nerokkaasti löytäneet tavan, kuten kalanpaistajien tapauksessa, varmistaa, että viha kohdistuu niihin, jotka tekevät tarkoituksellista työtä. Esimerkiksi: yhteiskunnassamme näyttää olevan yleinen sääntö, että mitä selvemmin ihmisen työ hyödyttää toisia ihmisiä, sitä vähemmän todennäköisesti saa siitä palkkaa. Edelleen, objektiivista mittaa on vaikea löytää, mutta yksi helppo tapa saada käsitys työn arvosta on kysyä: mitä tapahtuisi, jos koko tämä ihmisluokka yksinkertaisesti katoaisi? Sano mitä haluat sairaanhoitajista, roskakuskeista tai mekaanikoista, on selvää, että jos he katoaisivat savuna ilmaan, seuraukset olisivat välittömät ja katastrofaaliset. Maailma ilman opettajia tai satamatyöntekijöitä olisi pian pulassa, ja jopa ilman tieteisfantasiakirjailijoita tai ska-muusikoita maailma olisi köyhempi paikka. Ei ole selvää miten ihmiskunta kärsisi, jos yksityisten sijoitusyhtiöiden toimitusjohtajat, lobbaajat, suhdetoiminnantutkijat, vakuutusmatemaatikot, puhelinmyyjät, ulosottomiehet tai lakiasiantuntijat vastaavasti katoaisivat. (Monet epäilevät, että maailma selvästi paranisi.) Silti muutamia poikkeuksia lukuunottamatta (lääkärit), sääntö pätee yllättävän hyvin.

Vielä kieroutuneempaa on ilmeisen yleinen ajattelutapa, että näin asioiden pitääkin olla. Tämä on yksi oikeistopopulismin salaisista vahvuuksista. Tämän voi nähdä, kun iltapäivälehdet lietsovat halveksuntaa metrotyöntekijöitä kohtaan Lontoon halvaannuttamisesta työsopimuskiistojen takia: se, että metrotyöntekijät voivat halvaannuttaa Lontoon, todistaa, että heidän työnsä on tuikitarpeellista, mutta tämä näyttää nimenomaan ärsyttävän ihmisiä. Tällainen on vielä selvempää USA:ssa, jossa republikaanit ovat onnistuneesti lietsoneet halveksuntaa kouluopettajia tai autoteollisuuden työntekijöitä kohtaan (mutta ei merkittävästi koulun tai autoteollisuuden johtajia kohtaan, vaikka juuri he aiheuttavat ongelmia) heidän ylikorkeiksi otaksuttujen palkkojen ja etujen takia.

myönteinen. Mutta entä he, jotka itse ovat vakuuttuneita, että heidän työpaikkansa ovat tarkoituksettomia? Jokin aika sitten olin yhteydessä koulukaverini kanssa, jota en ollut nähnyt sen jälkeen kun olin 12. Olin hämmästynyt, että oli tilapäisesti ensin ollut runoilija, sitten indierokkibändin nokkamies. Olin kuullut joitakin hänen biisejään radiossa tietämättä ollenkaan että laulaja oli joku, jonka tunsin. Hän oli selvästi loistava, kekseliäs ja hänen työnsä oli selvästi ilostuttanut ja parantanut monien ihmisten elämää ympäri maailman. Silti, muutaman menestyksettömän albumin jälkeen, hän menetti sopimuksensa, ja velkojen ja vastasyntyneen tyttären takia päätyi, kuten hän sen sanoi, "valitsemaan monien vailla suuntaa kulkevien tavoin lakikoulun". Nyt hän on yritysjuristi tunnetussa New Yorkilaisessa yrityksessä. Hän oli itse ensimmäisenä myöntämässä, että hänen työpaikkansa on täysin tarkoitukseton eikä tuo mitään myönteistä maailmaan, ja, hänen oman arvionsa mukaan, sitä ei pitäisi olla olemassa.

On paljon kysymyksiä, joita tähän liittyen voisi kysyä, aloittaen siitä, mitä se paljastaa yhteiskunnastamme, että se näyttää luovan äärimmäisen vähän kysyntää lahjakkaille runoilija-muusikoille, mutta ilmeisesti rajattoman kysynnän yrityslakitieteen erityisasiantuntijoille? Vastaus: jos 1% väestöstä kontrolloi suurinta osaa toimeentulon ylittävästä varallisuudesta, niin se mitä kutsumme markkinoiksi heijastaa minkä *he* ajattelevat olevan hyödyllistä, ei mitä muut ajattelevat. Mutta vielä enemmän se osoittaa, että useimmat näissä töissä olevat ovat tietoisia työnsä turhuudesta. Itseasiassa, en ole varma olenko koskaan tavannut yritysjuristia, joka ei olisi ajatellut työnsä olevan hevonpaskaa. Sama pätee melkein kaikkiin aiemmin kuvattuihin aloihin. On olemassa kokonainen sellaisten palkallisten ammattilaisten luokka, että jos tapaisit heidät pidoissa ja myöntäisit tekeväsi jotakin mielenkiintoiseksi katsottavaa (olisit esimerkiksi ihmistieteilijä), he haluisivat välttää kokonaan puhumasta heidän työstään. Annapa heille muutama juoma, ja he alkavat vuodattaa kuinka turhaa ja tyhmää heidän työnsä todella on.

Vuonna 1930, John Maynard Keynes ennusti, että vuosisadan loppuun mennessä teknologia olisi kehittynyt niin paljon, että maat kuten Iso-Britannia tai USA saavuttaisivat 15-tuntisen työviikon. On syytä uskoa, että hän oli oikeassa teknologian suhteen; 15-tuntinen työviikko olisi täysin mahdollinen. Mutta se ei silti toteutunut. Sen sijaan teknologialla meidät on saatu tekemään työtä enemmän. Tämän saavuttamiseksi on täytynyt luoda työpaikkoja, jotka ovat olennaisesti turhia. Suuret ihmismäärät, Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa erityisesti, viettävät työelämänsä tehden asioita, joiden tekemistä he salaisesti uskovat tarpeettomaksi. Tästä tilanteesta seuraava moraalinen ja henkinen harmi on syvää. Se on arpi kollektiivisessa sielussamme. Silti lähes kukaan ei puhu tästä.

Miksi Keynesin lupaama utopia — edelleen 60-luvulla odotettu — ei koskaan toteutunut? Tavallinen selitys on, että hän ei huomioinut kulutuskulttuurin massiivista kasvua. Vähempien tuntien ja enempien lelujen ja nautintojen väliltä valitsimme jälkimmäisen. Tämä on kiva moraalitarina, mutta jo hetken pohdinta tekee selväksi, että se ei voi olla totta. Toki olemme nähneet loputtomien uusien työpaikkojen ja liikealojen syntymisen 20-luvun jälkeen, mutta harvalla niistä on mitään tekemistä sushin, iPhonejen tai hienojen lenkkikenkien valmistamisen kanssa.

Mitä nämä uudet työpaikat sitten ovat? Viimeaikainen työllisyyttä USA:ssa 1910- ja 2000-luvulla vertaileva raportti antaa selvän vastauksen (joka, kuten huomaan, vastaa Iso-Britannian tilannetta). Viime vuosisadan aikana niiden työntekijöiden, jotka työskentelivät kotiapulaisina, teollisuudessa tai maatilalla, määrä on pudonnut dramaattisesti. Samanaikaisesti "ammattilaisten sekä johto-, toimisto-, myynti- ja palvelualan työntekijöiden" määrä kolminkertaistui kasvaen "neljäsosasta kolmeen neljäsosaan kaikista työpaikoista". Toisin sanoen, tuottavat työpaikat, kuten ennustettu, on pitkälti automatisoitu pois (vaikka mukaan laskisi teollisuustyöntekijät maailmanlaajuisesti, mukaan lukien Intian ja Kiinan raatavat massat, näiden työntekijöiden osuus väkimäärästä ei ole läheskään yhtä suuri kuin ennen).

Mutta sen sijaan, että työtuntien olisi sallittu vähentyvän reilusti maailman väestön vapauttamiseksi keskittymään omiin projekteihinsa, nautintoihinsa, unelmiinsa ja ideoihinsa, olemme nähneet ei vain palvelualan vaan eritoten myös hallinnonalan paisumisen jopa siinä määrin, että on syntynyt kokonaan uusia ammattialoja kuten talouspalvelut ja puhelinmarkkinointi, sekä sellaisten alojen paisumisen kuten yrityslakitiede, yliopiston hallinto ja terveyshallinto, henkilöstöjohtaminen ja suhdetoiminta. Eivätkä nämä tilastot edes sisällä niitä työpaikkoja, jotka tarjoavat hallinnollista, teknistä tai turvallisuustukea näille aloille, eikä kokonaisia avustavia aloja (kuten koiranpesijät, yön läpi päivystävät pizzalähetit), jotka ovat olemassa vain, koska kaikki muut käyttävät niin paljon aikaa kaikkiin muihin turhiin töihin.

Nämä ovat mitä esitän kutsuttavaksi "hevonpaskatyöpaikoiksi".

On aivan kuin joku olisi luomalla luomassa turhia työpaikkoja vain pitääkseen meidät kaikki työskentelemässä. Ja juuri tässä piilee mysteeri. Kapitalismissa, näin juuri *ei* pitäisi tapahtua. Toki, vanhoissa sosialistisissa valtioissa kuten Neuvostoliitto, joissa työllistyminen nähtiin sekä oikeutena että pyhänä velvollisuutena, yhteiskunta loi niin monta työpaikkaa kuin täytyi (tämän vuoksi Neuvostoliitossa kaupoissa tarvittiin kolme myyjää myymään palaa lihaa). Mutta tämä on juuri sellainen ongelma, jonka markkinoiden kilpailun pitäisi korjata. Ainakin talousteorian mukaan viimeinen asia, minkä voittoa tavoitteleva yritys tekee, on syytää rahaa työntekijöille, joita he eivät todellisuudessa tarvitse. Silti, jostain syystä niin tapahtuu.

Vaikka yritykset saattavat armottomasti vähentää työväkeä, potkut ja tehostukset koskevat yleensä niitä, jotka todella tekevät, korjaavat ja ylläpitävät asioita; jonkun oudon alkemian takia jota kukaan ei osaa aivan selittää, palkallisten paperinpyörittäjien määrä näyttää lopulta aina kasvavan, ja yhä useampi työntekijä, kuin Neuvostotyöntekijät, huomaavat tekevänsä 40- tai 50-tuntista työviikkoa paperilla, mutta todellisuudessa tehden työtä 15 tuntia viikossa kuten Keynes ennusti, koska loput heidän ajastaan menee organi-

soimiseen tai seminaareihin osallistumiseen, facebook-profiilinsa päivittämiseen tai TV-jaksojen lataamiseen.

Selitys selvästi ei ole taloudellinen: se on moraalinen ja poliittinen. Hallitseva luokka on havainnut, että onnellinen ja tuottelias väestö jolla on paljon vapaa aikaa, on yhteiskuntajärjestykselle vaarallinen (ajattele, mitä alkoi tapahtua kun edes suurinpiirtein tämänkaltaista tilannetta alettiin lähestyä 60-luvulla). Toisaalta tunne siitä, että työ itsessään on moraalinen arvo ja että jokainen, joka ei suostu pitämään itselleen tiukkaa työkuria suurimman osan valveillaoloajastaan, ei ansaitsisi mitään, on hyvin käytännöllistä heille.

Erään kerran, kun pohdin hallinnollisten velvollisuuksien ilmeisesti loputonta lisääntymistä, mieleeni tuli yksi mahdollinen näkemys helvetistä. Helvetti on joukko yksilöitä, jotka käyttävät suurimman osan ajastaan hoitaen tehtävää, josta he eivät pidä ja jossa he eivät ole erityisen hyviä. Sanotaan vaikka, että heidät palkattiin, koska he olivat erinomaisia huonekalupuuseppiä, ja sitten heidän odotetaankin tuhraavan aikaa kalojen paistamiseen. Tehtävä on turha — tai ainakin paistettavia kaloja on hyvin vähän. Silti, jotenkin he kaikki pakkomielteisesti alkavat halveksia niin paljon ajatusta kollegoista, jotka mahdollisesti keskittyvät sepän tehtäviinsä eivätkä hoida omaa osuuttaan kalojen paistamisesta, että pian työpaikalla lojuu kasapäin huonosti paistettuja kaloja ja lopulta se on kaikki mitä kukaan tekee.

Luulen, että tämä on melko tarkka kuvaus taloutemme moraalisesta toimintamekaniikasta.

Ymmärrän kyllä, että tuollainen väite herättää heti vastalauseita: "Kuka sinä olet sanomaan mitkä työpaikat ovat 'tarpeellisia'? Mikä yleensä on tarpeellista? Sinä olet ihmistieteen professori, mikä tarve sille on?" (ja todellakin moni lukija pitäisi työpaikkaani esimerkkinä turhasta sosiaalikulusta). Ja yhdellä tasolla tämä onkin totta. Sosiaalista arvoa ei voi objektiivisesti mitata.

En sanoisi jollekin, joka olisi vakuuttunut tekevänsä jotakin myönteistä maailmassa, että hänen vaikutuksensa ei olisikaan